

Dienst Justitiële Inrichtingen
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Niets menselijks is ons vreemd

***Tegenoverdrachtsgevoelens bij mannen
die femicide plegen***

NVP-dag 12 december 2025, Amsterdam
Marline Bouwman, psychotherapeut, seksuoloog NVVS
– klinisch psycholoog i.o.
Marjolein Njio, psychotherapeut-gz-psycholoog

Inhoud

- Begripsbepaling femicide en cijfers
- Vignet eerwraak
- Kenmerken partnerdoding vanuit wetenschappelijk perspectief
- Psychodynamische theorievorming over (relationele) agressie
- Casus Lukas
- Bespreking Ontwikkelingsprofiel Abraham
- Behandeling en tegenoverdracht
- Reflectie en vragen

Een historisch perspectief op femicide

Definitie en cijfers femicide

◦ **Definitie**

- Femicide = moord op vrouw vanwege gender (misogynie, historische ongelijkheid, vrouw als bezit).
- Term is containerbegrip: doet geen recht aan context, individuele factoren en unieke verhalen, komt in alle lagen voor

◦ **Van incident naar mensenrechtenprobleem**

- Vroeger: crime passionel, familiedrama, vechtscheidingsframe
- Nu: erkend als structureel maatschappelijk probleem, schending van fundamentele rechten

◦ **Wereldwijd**

- 51.100 vrouwen gedood in 2023 → 5 per uur, ~60% partnerdoding

◦ **Nederland**

- 1 op 4 dodingen = partnerdoding, +/- 40 vrouwen per jaar

◦ **Urgentie**

- Veel leed bij nabestaanden o.a. kinderen, paradox thuis en veiligheid
- Gender Gap Index 28 → 43, geen dalende trend meer, lichte stijging moorden
- Opkomst manosphere (Andrew Tate-effect)

Eerwraak

- Eergerelateerd geweld (honour-based violence): geweld gepleegd om (vermeende) schade aan familie-eer te herstellen (niet geaccepteerde partnerkeus, scheiding, verlies maagdelijkheid, niet-heteroseksuele relaties)
- > 50% mannelijk slachtoffer (bijv. door weigeren eerherstelacties uit te voeren, verzet tegen genderrollen, buitenechtelijke relatie en homoseksualiteit)
- Geweld kan variëren van psychische druk, sociale isolatie tot bedreiging, mishandeling en moord (eerwraak, 2% EGG)
- Groepsdruk en eergevoel vanuit extended family
- Femicide en eerwraak zijn geen synoniemen
- Zeer (sterke) gevoelens van tegenoverdracht; botst met onze opvattingen over goed en fout

Rode vlaggen partnerdoding (Monckton Smith, 2021)

Relatieverleden
Snelle verbintenis
Dwingende controle, isoleren
Ingrijpende gebeurtenis (zwangerschap,
relatiebreuk)
Escalatie met geweld (verwuring), stalking
Een verandering in het denken
Moordplannen
Moord en zelfdoding

Persoonlijkheidsstructuren en dynamieken

Agressie en haat
zijn reacties op het
onvermogen om
afhankelijkheid, verlies, en
ambivalentie
te verdragen.
Ze zijn een verdediging tegen
het instorten van het zelf.

Affectief en predatorisch geweld (Meloy, 2006)

Affectief geweld

1. Verhoogde sympathische arousal
2. Subjectieve ervaring van intense emotie (woede, angst, paniek)
3. Reactief, quasi onmiddellijke reactie op waargenomen bedreiging (niet perse hetzelfde als impulsief)
4. Interne of externe bedreiging van fysieke of psychische integriteit
5. Doel is controleren/ annuleren van bedreigende stimulus via onschadelijk maken van aversieve agressor (homeostase)
6. Mogelijke verplaatsing van doelwit/ affectverschuiving
7. Beperkte gedragssequentie in de tijd
8. Soms voorafgegaan door publiekelijk statement
9. Primair emotiegedreven/ defensief; oordeels en controlefuncties komen onder druk te staan. Na delict soms PTSS, herinnerd als onvervangbare liefde
10. Verhoogde en diffuse sensorische oplettendheid (soms paranoïde toestandsbeeld)

Affectief en predatorisch geweld (Meloy, 2006)

Predatorisch (instrumenteel) geweld

1. Minimale autonome arousal
2. Geen bewuste beleving van emoties (koel, kil, positieve emoties)
3. Gepland en intentioneel
4. Geen directe (be)dreiging, geen affectieve ontredde
5. Doelen agressie: destructie, gewin en/ of genot, macht, status, controle of sadisme (relatiebreuk=inbreuk inflatoire narcisme)
6. Geen verplaatsing van het doelwit
7. Niet gelimiteerd in de tijd
8. Voorafgegaan door prive-ritueel (almacht)
9. Primair cognitief
10. Verhoogd en gefocust bewustzijn, egosyntoon

Geassocieerd met antisociaal handelen & psychopathie

Een type geweld meestal overheersend aanwezig.

Affectief en predatorisch geweld: persoonlijkheidsstructuren en dynamieken

Borderline-dysfore dader:

- Hoogste niveau ernstig en chronisch partnergeweld
- Impulsief, labiel zowel affectief als interpersoonlijk
- Identiteit gekenmerkt door splitsing (partner = ideaal of slecht)
- Basale perceptie: "ik ben slecht" & "de ander onbetrouwbaar"
- 1e fase: wisselende stemming (euforie ↔ woede/depressie)
- 2e fase: relatie als verloren beschouwd (door reële of vermeende aanwezigheid derde): partner wordt deprecieerd en gedevalueerd--> woede, suïcidaliteit, middelengebruik, seksuele promiscuïteit als coping
- Soms verbaal, fysiek en seksueel geweld (soms verzoening, fase 1)
- 3e fase: separatie = 1) leegte is catastrofe, 2) verantwoordelijkheid ligt unilateraal bij partner 3) door splitsing is partner het kwaad, door projectie voelt de dader zich gehaat: "één van ons moet verdwijnen"

Tegenoverdrachtsreacties bij de gewelddadige pleger (Meloy&Yakely, 2013)

- Therapeutisch nihilisme; behandeling zinloos
- Schijnbehandelingsovereenkomst
- Angst om zelf gewelddadig bejegend of beschadigd te raken
- Ontkenning en zelfbedrog (meegaan in externaliseren)
- Machteloosheid en schuldgevoel
- Lage zelfwaardering en verlies van professionele identiteit
- Haat en de wens om te vernietigen
- Fascinatie, opwinding, seksuele aantrekkingskracht
- Identificatie met het slachtoffer

Casus Lukas

- Opgegroeid in gezin 3 jongens:
 - Vader verlaat het gezin vroeg, kinderen worden drie-eenheid
 - Vader trekt nieuwe vrouw voor
- Zoektocht naar vaderfiguur:
 - Lukas mist zijn vader, krijgt af en toe luxe en aandacht zonder echt gezien te worden
 - Zoekt een vervanger voor vaderfiguur, vindt dit in criminele buurman
- Sociale intelligentie en ondernemersdrang:
 - Lukas is een sociale, intelligente jongen met een sterke hang naar vrijheid en ondernemerschap
 - Vindt zijn draai niet op VWO, start jong eigen succesvolle onderneming
- Kernopvatting: je wordt gezien bij uiterlijk succes → Bouwt false self op, voelt zich “de koning”
- Relaties:
 - Op 18e relatie met 7 jaar oudere vrouw, die als verantwoordelijke moederfiguur fungeert.
 - Zij is kritisch op zijn levensstijl, maar biedt de structuur en houvast.
 - Begint vreemd te gaan en bezoekt prostituees
 - Wordt verliefd op zijn “ideale partner”, lange tijd stiekeme relatie
 - Biecht het vreemdgaan op en voelt zich verscheurd (eerste splijting)
- Idealiseert nieuwe relatie:
 - Vertelt zijn nieuwe liefde over zijn vreemdgaan, zijn criminele activiteiten en deelt kwetsbare gevoelens die zij lijkt te accepteren, wat de idealisatie versterkt.
 - Later wordt ook zij kritisch op zijn gedrag, wat leidt tot gevoelens van teleurstelling, verwarring en wantrouwen (slaat om in devaluatie).

- Wantrouwen naar vriendin:

Lukas ontwikkelt wantrouwen naar vriendin nav het lezen van (oude) mails naar ex

Boosheid: ze is niet zo perfect als ze zich had voorgespiegeld

Hij krijgt het gevoel dat zij hem iets wil aandoen, uit wraak voor zijn vreemdgaan

Hij vermoedt dat haar vader (ook een crimineel) hierbij betrokken is

Er verdwijnen dingen in huis. Ook ligt bij een gesprek een iPad op tafel wat het idee aanwakkert dat hij wordt afgeluisterd en dat slachtoffer en haar vader politie-informant zijn.

- Twijfels en realiteitstoetsingsproblemen:

Lukas twijfelt constant: "Word ik bedonderd of word ik gek?" Deze gedachten zijn zeer beangstigend.

Hij voelt zich onzeker, iets wat hij nooit eerder heeft gekend – afbrokkeling van 'perfecte leven' en narcistisch pantser

Hij ontwikkelt realiteitstoetsingsproblemen, door stress en cannabisgebruik.

- Periode waarin de relatie uitgaat:

De relatie eindigt en tijdens deze periode brandt zijn magazijn met spullen voor een wietplantage af.

Lukas vermoedt dat dit aangestoken is, wat zijn paranoïde gedachten verder aanwakkert.

- Alles-of-niets situatie:

Kan aan niets anders meer denken dan aan zelfmoord plegen, maar durft het niet. Lukas komt in een alles-of-niets situatie terecht: "Of zij gaat mij vermoorden, of ik dood haar."

--> fatale beslissing om zijn vriendin te vermoorden.

- Na het delict:

- Na de moordpoging doet Lukas een ernstige suïcidepoging, die hij ternauwernood overleeft.

- In de loop van de tijd: psychose als (enige) verklaringsmodel in zijn narratief

Casus Lukas Diagnostiek

- DSM-5: andere gespecificeerde persoonlijkheidsstoornis met trekken in het B cluster (histrionisch, borderline, narcistisch en antisociaal) waarnaast een andere gespecificeerde schizofreniespectrumstoornis of andere psychotische stoornis zich manifesterend onder extreme stress of middelengebruik

- kernproblematiek:

De persoonlijkheidsproblematiek uit zich in een instabiel en diffuus zelfbeeld, affectieve labiliteit, moeite met het verdragen van afwijzing, krenking en gezichtsverlies, en een grote afhankelijkheid van externe bevestiging. Binnen relaties is betrokkene sterk gericht op het verkrijgen van aandacht en bevestiging, terwijl hij tegelijkertijd moeite heeft met nabijheid en autonomie. Hij is sterk gefocust op zelfpresentatie, status en uiterlijk succes, waarmee hij kwetsbaarheden tracht te maskeren. Dit leidt tot een patroon van schijnaanpassing, waarbij hij zichzelf op sociaal wenselijke wijze presenteert en zijn psychische klachten bagatelliseert – een mechanisme dat grotendeels onbewust lijkt te verlopen. In combinatie met het gebruik van onrijpe afweermechanismen belemmert dit het zicht op zijn innerlijke belevingswereld, zowel voor hemzelf als voor behandelaren. Onder verhoogde stressniveaus – zoals zich voordeed in de aanloop naar het delict – is bij betrokkene een psychische ontregeling ontstaan. Hij rapporteerde in deze periode ernstige achterdocht, betrekkingsideeën en hallucinaties. Deze psychotische fenomenen traden op tegen de achtergrond van ernstige (relationele) spanningen, chronisch middelengebruik, en structurele kwetsbaarheden in de persoonlijkheid. Buiten deze afgebakende periode zijn geen aanwijzingen voor een persisterende psychose of een schizofreniespectrumstoornis in engere zin. De psychotische ontregeling wordt dan ook primair begrepen als stress- en contextgerelateerd, binnen een zwak gestructureerde persoonlijkheidsorganisatie

Het ontwikkelingsprofiel van Abraham

- Diagnostisch instrument dat inzicht geeft in opbouw van de persoonlijkheid.
- 9 ontwikkelingslijnen: sociaal gedrag, relaties, zelfbeeld, normen, behoeften, cognities, probleemoplossen: denken en voelen naast handelen, diverse thema's.
- 10 niveaus: 0 structuurloosheid, 1 fragmentatie, 2 egocentriciteit, 3 symbiose, 4 verzet, 5 rivaliteit, 6 individuatie, 7 verbondenheid, 8 generativiteit, 9 rijpheid.
- functioneren op niveau 0-2: primitief, 3-5: neurotisch, 6-9: adaptief
- analyse middels een vragenlijst en interview.

Het ontwikkelingsprofiel van Lucas

1. het functioneren voor de ontregeling en het delict

- primitief (niveau 2): egocentrisme: solistisch, leverancier, overwaardig zelfbeeld, zelfzuchtige normen, overschatting van zz en het verwerpen / diskwalificeren van de ander

"uhmm toen was ik vooral bezig met mezelf en wat ik zelf belangrijk vond. Toen dacht ik minder na over de gevolgen of het gevoel wat dat bij een ander teweeg kan brengen."
" : spanning.. dat vond ik wel eh... uhm.. experimenteren, in dingen buiten de relatie die je dan binnen de relatie niet ervaart. Dat was er ook wel bij. Misschien een stukje gezien worden ook wel. Ja dat wel een beetje."

2. het functioneren tijdens de ontregeling en het delict

- primitief (niveau 1): dissociatie, kader, acting out, vaag zelfbeeld, primitieve externalisatie

"Toen ik in die psychose terecht kwam, kon ik wat ik normaal kon, kon ik niet meer. Ik kon niet meer normaal denken, ik kon niet meer een klant te woord staan zonder dat ik dacht dat hij me zou bestellen of er met een auto vandoor zou rijden die ik verkocht. Of mijn eigen nieuwe vriendin vertrouwen, omdat ik bang was dat ze een politie-informant was of me wou vermoorden."

"En het eerste punt dat ik echt begon te ontregelen, is dat ik op een gegeven moment e-mails van haar verleden las, waarvan ik een heel ander beeld kreeg van haar dan wat ze tegen me zei. Ik merkte dat dat iets met me deed, wat.. waarbij ik eigenlijk direct een beetje begon te twijfelen aan de realiteit. Dat ik dacht van; "lees ik dit nou echt of klopt dit nou echt of nou niet?", dat het zo onwerkelijk voor me was, dat ik daar een beetje.. toen begon ik een beetje te wankelen. Dat is eigenlijk voor het eerst dat ik de realiteit een beetje begon te verliezen en dat werd opgebouwd. Je begint zo te twijfelen aan jezelf. Je hebt een beeld van iemand, en dat beeld blijkt anders te zijn op basis van wat je leest. Nou dat was voor mij heel onwerkelijk."

3. het functioneren na de ontregeling en het delict:

- rijpere zaken komen aan bod: rouw, zingeving, meer individuatie en verbondenheid

"Nou, ik heb wel iets met spiritualiteit en ik geloof wel dat er eh iets meer is dan wat wij kunnen waarnemen ja, dat geloof ik wel ja ja. ik vind het heel moeilijk uh te beschrijven, maar voor mij is het wel uh ik denk wel dat er een hogere intelligentie is die de boel uh in orde houdt. En dat het wel, dat de zon opkomt en de aarde blijft hangen op z'n plek en dat alles zo gaat als het moet gaan, ik geloof wel dat daar een hogere intelligentie dan wij zelf achter zit, en ik weet niet zo goed hoe ik dat moet duiden, maar ja, ik geloof wel dat daar iets meer achter zit. Het geeft me kracht en vertrouwen in en op het leven"

- onderliggend nog steeds solistisch met de ander als leverancier, zelfzuchtige normen en ook verzet en opstandigheid tegen het systeem.

"dat woord 'grensoverschrijdend", wat dat dan precies was en als je een begrip noemt, kun je dan specifiek zeggen wat precies grensoverschrijdend is aan mijn opmerkingen? Want ik was van mening dat ik duidelijk was! Het was wel wat feller dan normaal maar naar mijn mening was het nog wel binnen de grenzen. En als iemand het op die manier beleeft, en je wordt er niet op aangesproken dat je niet even apart wordt genomen en het wordt niet teruggekoppeld en je leest het wel terug in de rapportage dat vind ik wel apart dus!"

Casus Lukas Behandeling

(Tegen)overdracht in de Kliniek

Patiëntperspectief

- Beleeft kliniek als afstandelijk en krenkend --> "jullie zien mij niet als de man die ik echt ben"
- Zegt in therapie--> **"Ik voel me alleen maar slechter door jou"** en **"ik heb het meest gehad aan mijn eigen zelfonderzoek in de gevangenis"**
- Herbeleeft verwaarlozing
- Wordt somber als hij niet wordt gezien, voelt zich altemeer minderwaardig en verheven
- "Als jullie mij niet zien, besta ik niet"

Reële component

- Werkelijke beperkingen in tijd / afstemming / continuïteit

Tegenoverdracht therapeut(en)

- Overcompenseren door redden / willen sparen/ teveel steun en geruststelling bieden (ideale, immer gratificerende ouder) / hem willen vullen)
- Waardeloos als therapeut, angst om hem te ontregelen, zelftwijfel
- Moeheid / afstand / irritatie ("het is nooit genoeg")

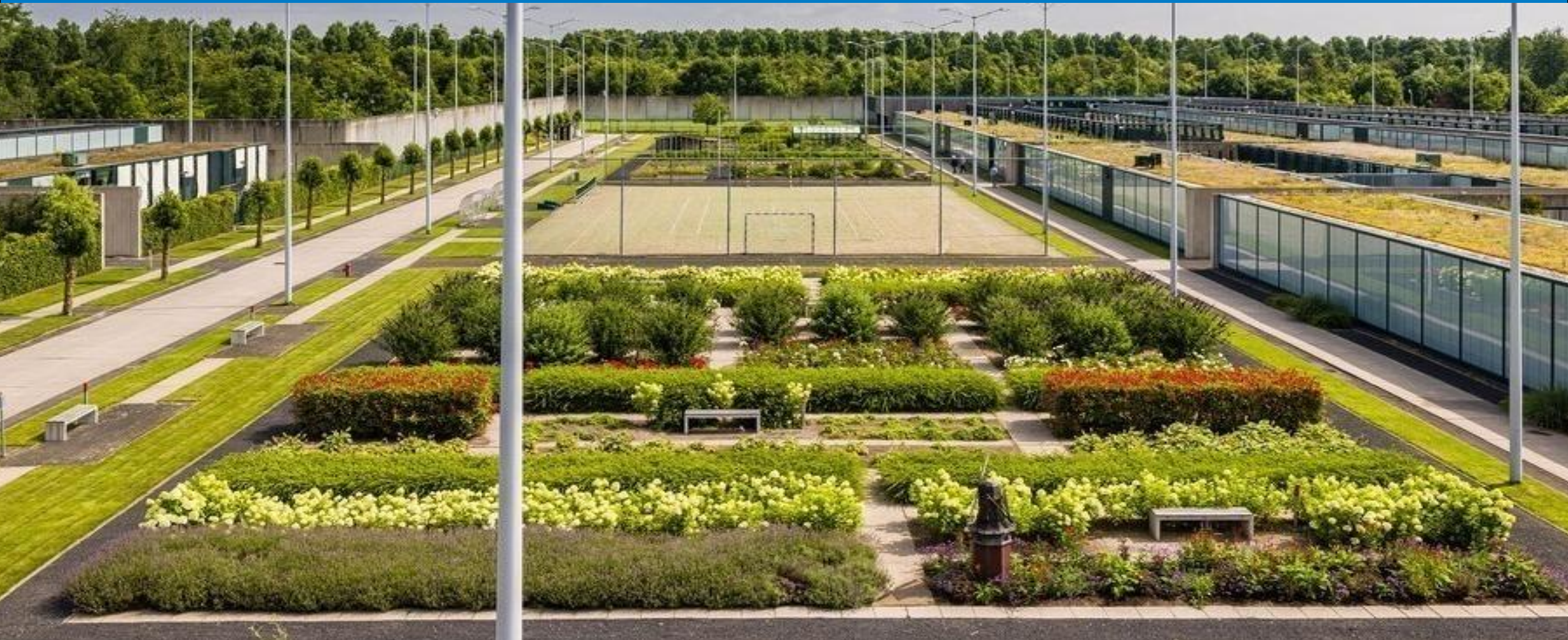
Klinische positie (vanuit TFP-benadering en MBT)

- Identificeren en modereren van maladaptieve representaties van het Zelf en Anderen en extreme affecten in het moment; reactiveren van afgesplitste delen, gezonde expressie, exploratie en interpretatie binnen veilige relatie
- Erken gemis en herleidbaarheid verleden
- Begrens de regressieve claim/ limit setting aan ageren
- Verdraag samen de negatieve affecten (containment)
- Wees nieuwsgierig
- Confrontatie; neutraal voorleggen van inconsistenties; t.b.v. integratie alle verschillende gepolariseerde delen (inclusief delict)
- Focus op gezonde wederkerige relaties (i.p.v. exploiteren, idealiseren/ devaluerend), realistische doelen (loslaten perfectionistische standaard, frustraties verdragen, onderontwikkelde bijv. creatieve kanten stimuleren)

Casus Lukas Reflectie

Vragen? Marline.Bouwman@dji.minjus.nl en M.Njio@dji.minjus.nl

Bronnen

- Justitiële verkenningen: femicide in perspectief (WODC, 2025).
- Declercq, F. (Red.). (2008). Seksuele, geweld- en levensdelicten: Psychopathologie van daders. Acco.
- Vermeulen, P. (2025, juni 12). Gestructureerde haat. Tijdschrift voor Psychoanalyse en haar Toepassingen, 259027332025031002004. <https://doi.org/10.5553/PA/259027332025031002004>
- Kernberg, O. F. (2012). The inseparable nature of love and aggression: Clinical and theoretical perspectives. American Psychiatric Publishing, Inc.
- Diverse auteurs (2025, september 30). Femicide in perspectief. Justitiële Verkenningen, 3. Boom Juridische Uitgevers.
- Aarten, P. G., & Liem, M. (2022). Een nieuwe typologie van partnerdoding. Universiteit Leiden & Stichting Achmea Slachtoffer en Samenleving
- Yakeley, J. (2018). Psychodynamic approaches to violence. BJPsych Advances, 24(2), 83–92. <https://doi.org/10.1192/bja.2017.23>
- R.E. Abraham (1997a). Het Ontwikkelingsprofiel, een psychodynamische diagnose van de persoonlijkheid. Van Gorcum, Assen.
- R.E. Abraham (1997b). Het Ontwikkelingsprofiel, registratieprotocol. Van Gorcum, Assen.